

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

ННІЗУП

Кафедра менеджменту та публічного адміністрування
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»
Галузь знань – 28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальність - 281 Публічне управління та адміністрування

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Г.В.Ортіна

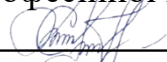
(підпис)

(ініціали та прізвище)

«_9_» _лютого_ 2026 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри освітньо-
професійної програми

С.Р.Плотніченко

(підпис)

(ініціали та прізвище)

«_9_» _лютого_ ____2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему *«МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ
ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ
ПІСЛЯВОЄННОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ»*

Здобувач вищої освіти: _____

(підпис)

_____ **Юренко Н.В.** _____

(ПІБ здобувача)

Науковий керівник: _____

(підпис)

_____ **д.н.держ.упр., проф. Ортіна Г.В.** _____

(учене звання, науковий ступінь, ПІБ)

Запоріжжя, 2026 р.

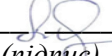
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО
ННІЗУП

кафедра менеджменту та публічного адміністрування

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»
 Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»
 Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
 освітньо-професійної програми
 «Публічне управління та
 адміністрування»

 Г. В. ОРТИНА
 (підпис) (ініціали та прізвище)

«_04_» __ листопада _2025_ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
 менеджменту та публічного
 адміністрування

 С. Р. ПЛОТНІЧЕНКО
 (підпис) (ініціали та прізвище)

«_04_» __ листопада __2025_ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи
 здобувачка вищої освіти

Юренко Наталії

1. Тема кваліфікаційної магістерської роботи:

«Механізми відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування в умовах післявоєнної реінтеграції територій»

науковий керівник роботи д.н.держ.упр., проф. ОРТИНА Г.В.

затверджені наказом ректора університету від «24» листопада 2025 року № 605 - 3

2. Строк подання кваліфікаційної магістерської роботи «_10_» лютого 2026 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної магістерської роботи: відповідні закони України, Конституція України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України, програмні документи державних органів, монографії та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

4. Зміст кваліфікаційної магістерської роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

1) Теоретико-методологічні основи спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування

2) Вплив зовнішньої агресії на спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування

3) Шляхи відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування

6. Дата видачі завдання «_4_» листопада _____ 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

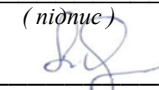
№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
1	Затвердження плану роботи	4.11.2025	виконано
2	Розділ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	29.11.2025	виконано
3	Розділ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ СПРОМОЖНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	30.12.2025	виконано
4	Розділ 3 МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ	31.01.2026	виконано
5	Перевірка на плагіат	10.02.2026	виконано
6	Попередній захист роботи на кафедрі	13.02.2026	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Юренко Н. В.

(ініціали та прізвище)

Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи
(підпис)

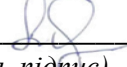
Ортіна Г.В.

(ініціали та прізвище)

Рішення комісії про попередній захист кваліфікаційної роботи від «9» лютого 2026 року

до захисту допущен

Члени комісії:

1. Ортіна Г.В., д.н.держ.упр., проф.
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, підпис)

2. Вороніна Ю.Є., к.н.держ.упр., доц.
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, підпис)

3. Горбова Н.А., к.п.н., доц.
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, підпис)

Допустити до захисту

Завідувач кафедри менеджменту та публічного адміністрування

 С.Р. ПЛОТНИЧЕНКО «9» лютого 2026 р.
(ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	8
1.1. Сутність, структура та функції виконавчих органів місцевого самоврядування.....	8
1.2. Теоретичні підходи до оцінювання інституційної спроможності органів влади.....	14
1.3. Роль державного управління у формуванні ефективної системи місцевого самоврядування.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ СПРОМОЖНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Вплив війни на діяльність місцевих органів влади та управлінські процеси.....	24
2.2. Оцінка кадрового, фінансового та організаційного потенціалу громад у період воєнного стану.....	28
2.3. Проблеми функціонування виконавчих органів у звільнених та прифронтових територіях.....	32
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ.....	44
3.1. Європейські практики інституційного відновлення місцевих влад: досвід для України.....	44
3.2. Моделі міжвідомчої взаємодії та публічно-приватного партнерства у відбудові громад.....	50
3.3. Пропозиції щодо удосконалення механізмів відновлення управлінської спроможності виконавчих органів у післявоєнний період.....	54
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Актуальність теми. Після початку повномасштабної збройної агресії проти України система місцевого самоврядування опинилася у безпрецедентних умовах функціонування, коли традиційні механізми управління не могли забезпечити стійкість територіальних громад та безперервність публічних послуг. Війна призвела до масштабних руйнувань інфраструктури, втрати людського, соціального та інституційного капіталу, погіршення економічної активності, зміни демографічної структури та зростання безпекових ризиків. У цих умовах виконавчі органи місцевого самоврядування стали одним з ключових суб'єктів реагування, від стабільності та ефективності діяльності яких залежали базові процеси життєзабезпечення громад, гуманітарна підтримка, організація цивільного захисту та перші кроки до майбутньої реінтеграції деокупованих територій.

Після завершення активної фази бойових дій перед Україною постане комплексне завдання відновлення та посилення управлінської спроможності органів місцевого самоврядування. Реінтеграція звільнених громад вимагатиме не лише відбудови інфраструктури, а й глибокої інституційної модернізації, перебудови управлінських процесів, формування стійких організаційних механізмів, здатних забезпечити ефективне врядування в умовах невизначеності. Успіх цього процесу значною мірою залежатиме від здатності виконавчих органів повернутися до повноцінного функціонування, перебудувати систему прийняття рішень, забезпечити кадрову та фінансову стабільність, відновити довіру населення та налагодити взаємодію з державними інституціями та міжнародними партнерами.

Актуальність теми зумовлена тим, що питання відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування досі не мають комплексного науково-методичного обґрунтування в українській теорії публічного управління. Значна частина наявних досліджень присвячена окремим аспектам

децентралізації, кризового менеджменту, інституційної спроможності або постконфліктного розвитку, однак системне бачення механізмів післявоєнної реінтеграції на рівні місцевих громад потребує подальшого наукового осмислення. У сучасних умовах наукові напрацювання мають слугувати підґрунтям для формування державної політики відбудови, оптимізації управлінських структур, розроблення інституційних моделей та інструментів підтримки громад, особливо тих, що перебували в зоні активних бойових дій чи зазнали тимчасової окупації.

Метою дослідження є визначення теоретичних, організаційних та практичних механізмів відновлення й посилення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування в умовах післявоєнної реінтеграції територій.

Для досягнення мети в роботі поставлено такі завдання:

- розкрити теоретико-методологічні засади функціонування виконавчих органів місцевого самоврядування та визначити сутність їхньої спроможності;
- проаналізувати вплив війни на управлінські процеси та сучасний стан інституційної, кадрової, організаційної й фінансової складових діяльності виконавчих органів;
- здійснити оцінку проблем функціонування виконавчих структур у звільнених та прифронтових територіях, визначити ключові бар'єри їх відновлення;
- дослідити міжнародний та європейський досвід інституційного відновлення органів влади у постконфліктних регіонах;
- визначити механізми міжсекторальної взаємодії, публічно-приватного партнерства та інструменти управління ризиками, що можуть бути застосовані в Україні;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення управлінських, організаційних, фінансових та кадрових механізмів відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є процес відновлення діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування в умовах післявоєнної реінтеграції територій.

Предметом дослідження є механізми та інструменти відновлення та посилення управлінської спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування у контексті воєнних викликів та постконфліктного розвитку.

Методологічну основу дослідження становлять системний, інституційний, функціональний, ситуаційний, структурно-логічний та порівняльний методи; методи аналізу й синтезу; контент-аналіз нормативних актів та стратегічних документів; методи експертної оцінки та сценарного прогнозування. У роботі також використано напрацювання міжнародних організацій (OECD, UNDP, Council of Europe), що містять рекомендації щодо інституційного відновлення у постконфліктний період.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для формування ефективної державної політики, спрямованої на консолідацію нації, протидію інформаційним загрозам та зміцнення української ідентичності. Отримані висновки можуть бути корисними для науковців, політиків, представників громадянського суспільства та освітян, які займаються питаннями національної свідомості та ідентичності.

Інформаційною базою дослідження стали відповідні закони України, Конституція України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України, програмні документи державних органів, зокрема Державної служби статистики України, монографії та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Структура магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Роботу викладено на 70 сторінках, з них 54 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складає 53 найменування.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз теоретико-методологічних засад функціонування та відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування показав:

Управлінська спроможність виконавчих органів місцевого самоврядування є комплексним багатовимірним феноменом, що включає кадровий, організаційний, інституційний, нормативно-правовий, фінансовий та технологічний компоненти. Вона визначає здатність громад забезпечувати базові публічні послуги, стратегічний розвиток, безпеку населення та ефективне використання ресурсів. Стабільна спроможність є ключовою передумовою сталого місцевого розвитку та відновлення територій після війни.

Війна суттєво послабила інституційну структуру місцевого самоврядування, вплинувши на всі сфери діяльності громад: руйнування інфраструктури, втрату персоналу, зниження доходів, знищення документаційних систем, погіршення управлінської логістики, посилення безпекових і соціальних ризиків. Ці фактори вимагають адаптивних управлінських моделей, здатних забезпечити гнучке реагування на кризові події та виконання критичних функцій.

Дослідження показало, що післявоєнна реінтеграція неможлива без інституційної реконструкції виконавчих органів. Потрібно посилити кадрові компетентності, відновити ІТ-інфраструктуру, модернізувати процедури управління, забезпечити нормативно-правову визначеність і синхронізувати роботу місцевої влади з центральними органами. Ефективне управління можливе лише за умов вибудовування системної взаємодії між державою, громадою та міжнародними партнерами.

Аналіз впливу війни на діяльність місцевого самоврядування дозволив сформулювати такі висновки:

Війна комплексно трансформувала місцеве самоврядування України. Вона спричинила втрату матеріальних ресурсів, руйнування економічної бази,

вимушене переміщення населення, кадровий дефіцит і збільшення навантаження на виконавчі структури. Однак водночас зросла роль місцевої влади як центру координації гуманітарної допомоги, кризового менеджменту та забезпечення життєдіяльності громади.

У прифронтових і звільнених територіях виконавчі органи стикаються з унікальними викликами: руйнуванням установ, відсутністю доступу до державних реєстрів, втратою документації, високими безпековими ризиками, психологічним виснаженням населення і працівників, поляризацією громади та інформаційними загрозами. Попри це, місцеві органи демонструють високу стійкість, гнучкість та здатність до самоорганізації.

Психологічні та соціальні наслідки війни матимуть довготривалий характер. Працівники органів місцевого самоврядування, внутрішньо переміщені особи, мешканці деокупованих територій потребують системної підтримки та реабілітації. Ефективна діяльність виконавчих органів у післявоєнний період залежатиме від впровадження комплексних програм ментального здоров'я, соціальної інтеграції, комунікаційної відкритості та зміцнення довіри між владою і громадянами.

Аналіз шляхів відновлення управлінської спроможності в умовах післявоєнної реінтеграції дозволив узагальнити такі положення:

Відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування є стратегічним, багатовекторним процесом, що передбачає синхронну модернізацію організаційних структур, цифрову трансформацію управління, оновлення кадрової політики, зміцнення ресурсної бази та посилення міжвідомчої координації. Важливо забезпечити стаєле управління ризиками, розбудову локальних інституцій, формування нових компетентностей та створення гнучких управлінських механізмів.

Ключову роль у відновленні відіграють міжнародні організації, приватний сектор і громадянське суспільство. Публічно-приватні партнерства, залучення іноземних інвестицій, робота з донорами, участь у грантових

програмах та формування локальних центрів відновлення є необхідними складовими успішної реінтеграції територій.

Відновлення виконавчих органів має включати ревізію документів, інституційний аудит, модернізацію системи управління майном та фінансами, впровадження стандартів прозорості, цифрові платформи для управління громадою, зміцнення комунікаційної сфери та створення дієвих протоколів кризового реагування. Такий підхід забезпечить стійкість і подальший розвиток громад у післявоєнний період.

Загалом у роботі доведено, що відновлення спроможності виконавчих органів місцевого самоврядування — це не одноразова відбудова інфраструктури, а глибокий інституційний процес, який формує фундамент майбутнього розвитку територій. Успіх цього процесу залежить від ефективної державної політики, професійності персоналу, прозорих управлінських механізмів, стратегічного бачення та активної участі всіх зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Офіційний вебпортал Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР.
3. Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015 р. № 141-VIII.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII.
5. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VIII.
6. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. № 157-VIII.
7. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 р. № 1508-VII.
8. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 р. № 2493-III.
9. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ № 695 від 05.08.2020 р.
10. Порядок проведення оцінки спроможності територіальних громад. Постанова КМУ № 34 від 17.01.2018 р.
11. European Charter of Local Self-Government. Council of Europe, 1985.
12. OECD. Ukraine Territorial Review. – Paris: OECD Publishing, 2023.
13. OECD. Local Government Capacity Assessment Framework. – Paris: OECD, 2021.
14. UNDP. Local Governance Recovery Assessment. Ukraine. – 2023.
15. UNDP. Local Self-Governance in Crisis Settings. – 2022.

16. USAID DOBRE. Local Government Capacity Assessment Report. – 2023.
17. USAID SURGe. Recovery of Local Governance in War-Affected Territories. – 2023.
18. World Bank. Rapid Damage and Needs Assessment. – 2023.
19. World Bank. Local Governance Diagnostic Toolkit. – 2020.
20. European Commission. Ukraine Recovery and Reconstruction Framework. – 2024.
21. Мінрегіон. Методика формування відновлювальних програм громад. – Київ, 2023.
22. Мінрегіон. Оцінка спроможності органів місцевого самоврядування. – Київ, 2022.
23. НІСД. Місцеве самоврядування в умовах війни. – Київ: НІСД, 2023.
24. НІСД. Відновлення та реінтеграція деокупованих територій. – Київ: НІСД, 2023.
25. Центр Разумкова. Децентралізація та регіональний розвиток. – Київ, 2022.
26. U-LEAD. Institutional Capacity Review of Local Governments. – 2023.
27. U-LEAD. Rebuilding Ukraine: Local Authorities' Role. – 2022.
28. Білинська М. Публічне управління в умовах трансформацій. – Київ: НАДУ, 2021. – 280 с.
29. Романюк С. Інституційна спроможність органів влади. – Київ: НІСД, 2020. – 240 с.
30. Коліушко І., Тимощук В. Публічне адміністрування в Україні. – Київ: Факт, 2019. – 368 с.
31. Тертичка В. Державна політика та управління. – Київ: КНЕУ, 2022. – 352 с.
32. Кравченко В. Місцеве самоврядування: теорія і практика. – Київ: Знання, 2020. – 412 с.

33. Куйбіда В. Розвиток місцевого самоврядування в Україні. – Київ: НАДУ, 2021. – 400 с.
34. Осика Ю. Післявоєнне відновлення: управлінські механізми. – Київ: Ліра-К, 2023. – 276 с.
35. Гаращук В. Адміністративна діяльність органів місцевого самоврядування. – Харків: Право, 2020. – 358 с.
36. Луцький І. Регіональна політика та відновлення територій. – Львів: ЛП, 2022. – 300 с.
37. Халік В. Стратегічне управління територіальними громадами. – Київ: Кондор, 2021. – 298 с.
38. Романюк С. Спроможність органів місцевого самоврядування в умовах кризи [Текст] // Публічне управління. – 2022. – № 2. – С. 11–20.
39. Скрипник О. Кризова стійкість територіальних громад [Текст] // Регіональна політика. – 2023. – № 4. – С. 55–67.
40. Браун В. Локальна демократія у воєнний період [Текст] // Місьцеве самоврядування. – 2022. – № 3. – С. 30–45.
41. Дорошенко С. Механізми відновлення місцевої влади після конфліктів [Текст] // Політичні студії. – 2023. – № 1. – С. 21–34.
42. Поліщук О. Інституційна модернізація виконавчих органів [Текст] // Державне управління. – 2022. – № 5. – С. 48–60.
43. Новак А. Управління територіями після деокупації [Текст] // Європейські студії. – 2023. – № 2. – С. 73–85.
44. Горбатюк Н. Відновлення інфраструктури та роль ОМС [Текст] // Публічна політика. – 2023. – № 3. – С. 19–29.
45. Мельник А. Місьцеве врядування в умовах війни [Текст] // Аспекти публічного управління. – 2022. – № 4. – С. 5–14.
46. Середа І. Взаємодія влади й громади у відновленні територій [Текст] // Політика і суспільство. – 2023. – № 1. – С. 98–110.

47. Kolodiy I. Reintegration of Post-Conflict Communities [Text] // Political Panorama. – 2022. – № 6. – P. 120–132.
48. Sherr M. Post-Conflict Local Governance [Text] // Journal of Public Management. – 2020. – Vol. 18. – P. 44–59.
49. Danziger S. Local Government Capacity in Crisis [Text] // Governance Review. – 2021. – Vol. 11. – P. 87–101.
50. Kuhlman A. Post-war Reconstruction and Local Governance [Text] // Public Policy Studies. – 2019. – Vol. 9. – P. 65–79.
51. Відновлення та модернізація публічного управління в Україні. Матеріали конференції. – Київ: НАДУ, 2023. – 212 с.
52. Спроможність громад в умовах війни. Матеріали конференції. – Львів: ЛНУ, 2023. – 188 с.
53. Регіональна політика післявоєнного розвитку. Матеріали конференції. – Київ: НІСД, 2024. – 204 с.
54. Центр економічної стратегії. Післявоєнне відновлення громад [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://ces.org.ua>
55. VoxUkraine. Реінтеграція деокупованих територій: аналітичний огляд [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://voxukraine.org>
56. CASE Ukraine. Інституційна спроможність громад [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу: <https://case-ukraine.com>
57. Лабораторія законодавчих ініціатив. Governance Recovery Roadmap [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://parlament.org.ua>
58. GMF. Local Governance Resilience in Ukraine [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://gmfus.org>
59. Atlantic Council. Ukraine Reconstruction Governance [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://atlanticcouncil.org>
60. Державна служба статистики України. Соціально-економічний стан регіонів [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>

61. Державна служба статистики України. Пошкодження інфраструктури громад [Електронний ресурс] – 2024. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>
62. Hromadske. Як громади відновлюються після звільнення [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://hromadske.ua>
63. NV. Управління громадами на лінії фронту [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://nv.ua>
64. BBC News Україна. Відбудова деокупованих територій [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://bbc.com/ukrainian>
65. Liga.net. Моделі управління громадами під час війни [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://liga.net>
66. Українська правда. Реформа місцевого самоврядування після війни [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://pravda.com.ua>
67. Forbes Ukraine. Відновлення територій: роль місцевої влади [Електронний ресурс] – 2024. – Режим доступу: <https://forbes.ua>
68. Reuters. Ukraine's Local Governance after Invasion [Електронний ресурс] – 2024. – Режим доступу: <https://reuters.com>
69. The Guardian. Rebuilding Local Government in Ukraine [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу: <https://theguardian.com>
70. Politico. Ukraine Reconstruction and Local Authorities [Електронний ресурс] – 2024. – Режим доступу: <https://politico.eu>